

АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ФАКТОРИТЕ, ОПРЕДЕЛЯЩИ ИКОНОМИЧЕСКАТА РЕНТАБИЛНОСТ НА ЛОЗАРОВИНАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
EVALUATION OF THE DRIVING FACTORS FOR THE ECONOMIC PROFITABILITY OF WINERIES IN SOUTHERN BULGARIA

Петър Борисов*, Теодор Радев
Petar Borisov*, Teodor Radev

Аграрен университет – Пловдив
Agricultural University – Plovdiv

E-mail: peterborisov@gmail.com

Резюме

Постигането и поддържането на нарастваща икономическа рентабилност са едни от основните характеристики за ефективността на управление на предприятието. Икономическата рентабилност се определя от рентабилността на продажбите и обръщаемостта на активите на предприятието. Целта на настоящото изследване е да се анализира и оцени влиянието на факторите, определящи икономическата рентабилност на лозаро-винарските предприятия в Южна България. Обект на изследване са всички 55 функциониращи лозаро-винарски предприятия на територията на Южна България. Използва се подходът на Дюпон за анализ на факторите, определящи икономическата рентабилност на предприятието. В извършеното изследване се установява, че рентабилността на продажбите е главният фактор, определящ икономическата рентабилност на предприятията. Тя се влияе от размера на направените маркетингови разходи в сектора.

Abstract

The achievement and improvement of the economic profitability of an enterprise is the true measure of management efficiency. The return of sales and turnover of the assets of the enterprise are the basic drivers of economic profitability. The purpose of the current research is to evaluate and determine all factors which are drivers of economic profitability of wineries in southern Bulgaria. The DuPont approach is used for evaluation of all drivers of economic profitability. The results of the research show that the return of sales is a key driver which determines the economic profitability of wineries.

Ключови думи: икономическа рентабилност, рентабилност на продажбите, обръщаемост на активите, лозаро-винарски предприятия.

Key words: economic profitability, return of sales, turnover of assets, wineries.

ВЪВЕДЕНИЕ

Лозаро-винарският сектор е един от основните експортно ориентирани отрасли на селското стопанство на България. Той е и един от малкото селскостопански отрасли, който успява да усвои значителни средства от финансовите фондове на ЕС. Благодарение на ефектите от програма САПАРД и по-късно на Програмата за развитие на селските райони на Р България по-голямата част от лозаро-винарските предприятия успяха да изградят пазарно ориентирана сортова структура на своите лозя и да отговорят на изискванията на пазара на вино и вино-конячни продукти (Blagoeva, 2000). В резултат на това инвестиционната активност и икономическата рентабилност на отрасъла се повиши. Постигането и

поддържането на нарастваща икономическа рентабилност е една от основните характеристики за ефективността на управление на предприятието. Всяко едно предприятие е необходимо да може да се разплаща със своите собственици (акционери), а също и със своите кредитори. Това изисква от ръководството да се стреми да поддържа норма на рентабилност на използваните капитали, която да е по-висока от разхода на същите. Като цяло икономическата рентабилност се определя от рентабилността на продажбите и обръщаемостта на активите на предприятието. Познавайки зависимостта на тези два фактора върху икономическата рентабилност, ръководството на предприятието може да неутрализира едно евентуално

намаляване на рентабилността на продажбите чрез увеличаване на обръщаемостта на капитала.

Целта на настоящото изследване е да се анализира и оцени влиянието на факторите, определящи икономическата рентабилност на лозаро-винарските предприятия в Южна България.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Обект на изследване са всички 55 функциониращи лозаро-винарски предприятия на територията на Южна България.

Използва се подходът на Дюпон за анализ на факторите, определящи икономическата рентабилност на предприятието (Sabate, 1999). Според този подход икономическата рентабилност се определя по следния начин:

$$(1) R_E = ROS \times T_A$$

R_E – икономическа рентабилност на предприятието/economic rent ability;

ROS – рентабилност на продажбите на предприятието/return of sales;

T_A – коефициент на обръщаемост на активите на предприятието/turnover of assets.

Основните фактори, определящи рентабилността на продажбите, са:

- Равнище на цената на реализация;
- Разходи по производството и продажбите.

Основните фактори, които определят обръщаемостта на капитала, инвестиран в активи на предприятието, са:

- Обем на продажбите;
- Размер на капитала.

Посоката на влияние на факторите върху рентабилността на продажбите, обръщаемостта на активите

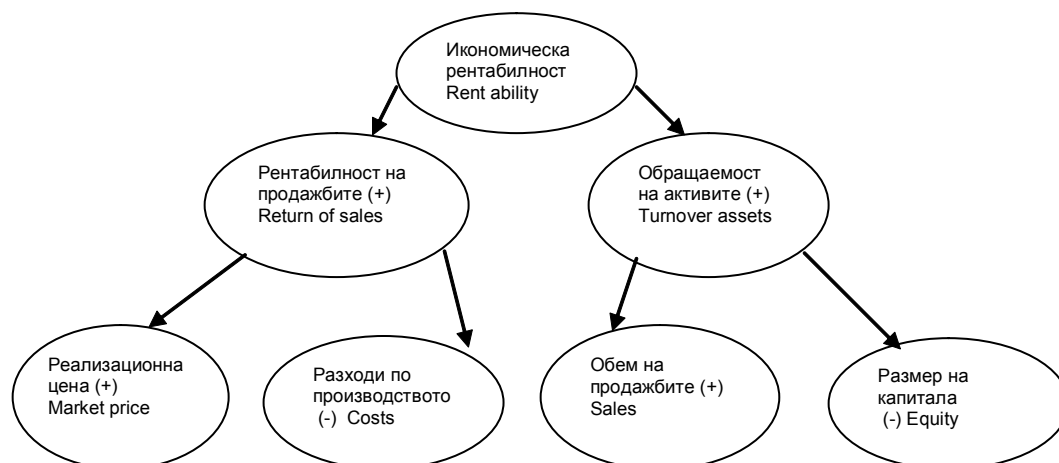
и икономическата рентабилност според използвания теоретичен подход е показана на фигура 1.

Използва се статистическият метод – обикновена корелация между два фактора за определяне на силата и посоката на влияние на факторите върху икономическата рентабилност на лозаро-винарските предприятия (Blagoeva, 2011). Целта е да се докаже концептуалната теза на изследване, че икономическата рентабилност се влияе от рентабилността на продажбите и обръщаемостта на активите в лозаро-винарските предприятия.

Статистическият анализ се извършва в следните етапи:

- 1) Анализ и оценка на силата и посоката на влияние на факториалните показатели – реализационна цена; разходи по производството и продажбите върху резултативния показател рентабилност на продажбите;
- 2) Анализ и оценка на силата и посоката на влияние на факториалните показатели – обем на продажбите; размер на капитала върху резултативния показател – обръщаемост на активите;
- 3) Анализ и оценка на силата и посоката на влияние на факториалните показатели – рентабилност на продажбите; обръщаемост на активите върху резултативния показател – икономическа рентабилност на предприятието.

За нуждите на анализа са използвани данни от официалните счетоводни документи (за периода 2009-2010 г.) - *счетоводен баланс, план-отчет за приходите и разходите, план-отчет на паричните потоци*. Обработката на информацията и изследването на зависимостите се извършва с програмните продукти SPSS и MS Excel.

Фиг. 1. Посока на влияние на факторите, определящи икономическата рентабилност според модела на Дюпон
Fig. 1. Type of relevance of factors which influence economic rent ability according to Dupon

РЕЗУЛТАТИ ОТ СТАТИСТИЧЕСКИЯ АНАЛИЗ

В таблица 1 са изложени резултатите от извършения корелационен анализ на факторите, влияещи върху рентабилността на продажбите на лозаро-винарските предприятия. Установява се, че цената на реализация и разходите по производство и продажби слабо влияят върху рентабилността на продажбите. Коефициентите на корелация на тези два показателя са с много ниска стойност, съответно – 0,07 (за реализационната цена) и 0,09 (за разходите по производство и продажби).

За разлика от теоретичния модел резултатите от изследването показват, че между разходите за производство и продажба и рентабилността на продажбите съществува права връзка. В лозаро-винарския сектор, където конкуренцията е наситена, увеличаването на продажбите се постига чрез налагането на маркетингов подход на управление. Това налага правенето на по-големи маркетингови разходи от страна на ръководството на лозаро-винарското предприятие, което цели увеличаване на обема продажби, респективно и на постъпленията от тях. Тези

констатации водят до заключението, че в изследваната съвкупност от лозаро-винарски предприятия не може да се докаже статистически значима зависимост между изследваните показатели.

В таблица 2 е изложена статистическата оценка на влиянието на обема на продажбите и размера на капитала върху обращаемостта на активите. Обращаемостта на активите на лозаро-винарските предприятия се увеличава с увеличаване на обема на продажбите, но тази зависимост е много слаба. Явно други, различни фактори оказват влияние върху обращаемостта на активите. Бързината на кръгооборота на инвестирания капитал се определя и от периода на „узряване” на предприятието, разгледан като етап от неговия жизнен цикъл. Друг фактор, който също може да оказва влияние върху обращаемостта на активите на лозаро-винарското предприятие, е възрастовата структура на лозята. Инвестициите в лозя се характеризират с дълъг период на „умъртвяване на капитала”. В продуктивен актив лозята се превръщат едва след четвъртата година от засаждането им. Повечето лозаро-винарски предприятия успяха да

Таблица 1. Статистическа оценка на влиянието на факторите върху рентабилността на продажбите на лозаро-винарските предприятия

Table 1. Statistical relevance between market price and returns of sales; production costs and return of sales

Статистически показатели	Факториален показател – реализационна цена (лв. /бут) Cause factor – market price BGN/bottle	Факториален показател – разходи по производство и продажби, хил. лв. Cause factor – production and sales costs in thousands BGN
Коефициент на корелация/ Multiple R	0,074196	0,087891
Коефициент на определение/ R square	0,005505	0,007725
Коригиран коефициент на определение/Adjusted R Square	-0,01326	-0,011
Степен на зависимост/ Degree of relevance	слаба/weak	слаба/weak
Вид зависимост/ Type of relevance	права (+)/positive	права (+)/positive
Регресионен коефициент /Regression coefficient b_0	-1,10805	-0,8016
Регресионен коефициент /Regression coefficient b_1	0,040495	2,56E-05

Таблица 2. Статистическа оценка на влиянието на факторите върху обращаемостта на активите на лозаро-винарските предприятия

Table 2. Statistical relevance between: sales and turnover of assets; equity and turnover of assets

Статистически показатели Statistical characters	Факториален показател – обем на продажбите, хил. лв. Cause factor – total sales in thousands BGN	Факториален показател – размер на капитала, хил. лв. Cause factor – equity in thousands BGN
Коефициент на корелация/Multiple R	0,131516	0,18313
Коефициент на определение/R square	0,017297	0,033537
Коригиран коефициент на определение/Adjusted R Square	-0,00125	0,015301
Степен на зависимост/Degree of relevance	слаба/weak	слаба/weak
Вид зависимост/Type of relevance	права (+)/ positive	права (+)/ positive
Регресионен коефициент /Regression coefficient b_0	-3,70422	-3,82306
Регресионен коефициент /Regression coefficient b_1	0,000176	0,0002

Таблица 3. Статистическа оценка на влиянието на факторите върху икономическата рентабилност на лозаро-винарските предприятия

Table 3. Statistical relevance between return of sales and economic rent ability; turnover of assets and economic rent ability

Статистически показатели Statistical characters	Факториален показател – рентабилност на продажбите, % Cause factor – return of sales %	Факториален показател – обръщаемост на активите Cause factor – turnover of assets
Коефициент на корелация/ Multiple R	0,955785	0,800742
Коефициент на определение/ R square	0,913525	0,641188
Коригиран коефициент на определение/Adjusted R Square	0,911894	0,634418
Степен на зависимост/ Degree of relevance	много голяма/very strong	голяма/strong
Вид зависимост/ Type of relevance	права (-)/postive	права (-)/postive
Регресионен коефициент /Regression coefficient b_0	-11,8839	-2,72245
Регресионен коефициент/ Regression coefficient b_1	76,2729	14,5332

подобряват възрастовата структура на владения от тях лозови масиви благодарение на финансовата помощ на ЕС в сектора. Това обаче рефлектира върху по-ниската обръщаемост на инвестирания капитал в сектора.

Според теоретичния модел размерът на инвестирания капитал би трябвало да има обратна по посока на влияние връзка с обръщаемостта на активите. Извършеното изследване показва права връзка между тези два фактора. Степента на зависимост е слаба. Това може да се обясни с нарастването на постоянния капитал, който се изисква при постигането на производство на по-качествена продукция. Лозаро-винарските предприятия, поради силно конкурентната среда, залагат на продуктовата политика, като в нея основно място заема качеството на продукта. Това води до повече продажби. Ръстът в продажбите обяснява положителното влияние на инвестирания капитал върху обръщаемостта на активите в лозаро-винарските предприятия.

В таблица 3 са дадени резултатите от последния етап от статистическия анализ на факторите, влияещи върху икономическата рентабилност на лозаро-винарските предприятия.

Установява се, че рентабилността на продажбите оказва влияние в много голяма степен върху икономическата рентабилност, съответно коефициентът на корелация е 0,96. Установената връзка между разглежданите фактори е права. С нарастване на рентабилността на продажбите с 1% икономическата рентабилност на лозаро-винарските предприятия нараства с 0,96%. Изследваната връзка между обръщаемостта на активите и икономическата рентабилност също е права. При нарастване на обръщаемостта на активите с 0,8% икономическата рентабилност нараства с 1%. Това дава основание да се смята, че върху повишаването на икономическата рентабилност на предприятията оказват влияние както

рентабилността на продажбите, така и обръщаемостта на активите.

ИЗВОДИ

Икономическата рентабилност на лозаро-винарските предприятия в най-голяма степен се определя от влиянието на рентабилността на продажбите и обръщаемостта на активите. Рентабилността на продажбите е главният фактор, определящ икономическата рентабилност на предприятията. Тя се влияе от размера на направените маркетингови разходи в сектора. Акцентът се поставя в разработването и следването на адекватна продуктова и ценова политика. В продуктовата политика на лозаро-винарските предприятия водещо значение има поддържането на качеството на крайния продукт, а в ценовата – правилното определяне на психологическата цена. Поддържането на качеството на произвеждания продукт изисква увеличаване на постоянния капитал, използван в производството, което определя и по-високи постоянни разходи, които трябва да бъдат съобразени с цената на реализация.

LITERATURA

- Blagoeva, N. i kol.*, 2000. Ikonomicheska efektivnost na razhodite za opazvane na okolnata sreda. Ekologiya i zdrave, nauchna konferentsiya, Plovdiv, s. 134.
- Blagoeva, N.*, 2011. Fiskalni i sotsialni aspekti na lichniya podohoden danak v Republika Balgariya. Disertatsiya za prisazhdane na obrazovatelna i nauchna stepen „doktor”, Svishtov, s. 209.
- Sabate, F.*, 1999. Strategicheskoto upravlenie. Universitetsko izdatelstvo Stopanstvo, Sofiya, 114-115.

Статията е приета на 18.04.2012 г.
Рецензент – доц. д-р Димка Лулчева
E-mail: loulcheva@au-plovdiv.bg